

Ved Kirsten Lyshøj, indledning ved Torben Arboe:

Fra arkiverne

Denne morsomme dialektfortælling fra Thy er indkommet til det daværende Institut for Jysk Sprog- og Kulturforskning i 1970'erne, og herfra bad man den meget dialektkyndige lærer Torsten Balle, Torsted sogn, om dels at indplacere den geografisk, dels at vurdere dialektgengivelsen i den.

Torsten Balle indkredsede stedet til at være Vestervig-egnen ud fra, at det bløde d i trykløse stavelser udtales som eller i retning af r, fx *er* = det (linje 14), *we·r* = ved det (30), i det sydvestligste Thy og på Thyholm. Men fortællingen har også former som *ajn* = anden (44) og *a·jr* = andre (46), og på Thyholm udtales disse to ord i regelen *aŋən* og *aŋər*, så den er næppe fra Thyholm. Dette understøttes af udtalen i *Gur*, i *Guer* = i går (23, 32), hvor Thyholm har i *go·r*, desuden *nur* = nogle (14), mod udtalen *nowə* af samme ord på Thyholm. Balle har indstregtet disse og andre tilsvarende udtaleformer i det manuskript, han havde fået til gennemsyn, og han konkluderer: ”Jeg vil derfor tro, at stykket hører hjemme på Vestervigegnen”.

Med hensyn til dialektgengivelsen bemærker Balle, at den originale tekst må have haft et tegn for længde, men sikkert ikke det almindelige længdetegn som i teksten her, der betegnes som en afskrift. Længdetegnet, længdeprikken, er nemlig ofte sat forkert, fx *stæ·l* = stille (80), ”næsten over alt efter vokalen, hvad der må være forkert”, idet længden også kan ligge på efterfølgende stemt konsonant; det kan gælde former som *li·j* = lide (5) og *Da·w* = dage (51), der burde skrives *lij* og *Daw* (TA). Balle påpeger videre, at længdetegnet i afskriften ikke bruges entydigt, men kan betyde ”henholdsvis længde, længde plus stød, stød og vestjysk stød”, og at tegnet mangler i store dele af teksten. Det vil føre for vidt at eftervise dette i teksten; men vedr. vestjysk stød kan kort nævnes fx, at *e·t* = ikke (20, 35 og mange andre steder) burde skrives *e't* med det stødtegn, der ellers bruges i afskriften.

En gammel Thybo fortæller Histaarier

Nøj a de willest Æ kjæn·d som Baar, war naar æ Salmaager sku ko·m for aa sæt ny Betræk o en Stuhl eller en Sofa eller moski for aa stan·æ Hæ·jst djæ Dræt.

Det traf sæ da osse somti, at han sørn ræ·n tefældig kam indenfor naar hans Wej fald faabi'. Aa det war nøj Æ li·j. Han war jo næmliq saa ræn faa·le gue te aa fortæl Histaarier aa Bynyt, eller hwans han no helds haa·j aa beræt, aa æ Mond stow e·t o ham, fræ han kam aa te han tow te'. En løjn Kaal aa en Støk grand'e Slog war han jo osse, aa dæ·tæl en beskæjjens Jæn, bode te aa fo nøj saa·, aa te aa bestæ·l nøj. Æ sørre aldti for aa vær teste·, naar han wa' der, aa Æ trowr hæjl e·t, te Mu·r fæk swaa møj bestælt, de Stø' han var i Huw's, for Maa·g te Snaktøw som Salmaager haa·j, ska en lid læng ætter. Om no aldti hans Snak war sørn hiel re·le, for vi saa læ staa hæn. Men skjøn war'er aa hø·r o, det er We·swærk. Æ ska no prøw po aa fortæ·l nu·r a hans Smohistaarier.

Æ tøws ino' te Æ ka si' ham for mæ, som han saad dæ·r aa arberer.

En gammel thybo fortæller historier

Noget af det allerbedste jeg vidste som barn, var når sadelmageren skulle komme for at sætte nyt betræk på en stol eller en sofa eller måske for at reparere hestenes seletøj.

Det skete da også sommetider, at han sådan rent tilfældigt kom indenfor når hans vej faldt forbi. Og det var noget jeg kunne lide. Han var jo nemlig så rent farlig god til at fortælle historier og bynyt, eller hvad han nu ellers havde at fortælle, og munden stod ikke på ham, fra han kom og til han tog afsted. En lodden (= lun) karl og et stykke grander slog (= en opvakt fyr) var han jo også, og dertil en beskeden en (= en hurtig, klar person), både til at få noget sagt og til at bestille noget. Jeg sørgede altid for at være til stede, når han var der, og jeg tror heller ikke, at mor fik særlig meget bestilt, i den tid han var i huset, for magen til snakketøj som sadelmageren havde, skal man lede længe efter. Om nu altid hans snak var sådan helt redelig (= pålidelig), får vi lade stå hen. Men dejligt var det at høre på, det er vist værk (= helt sandt). Jeg skal nu prøve på at fortælle nogle af hans småhistorier.

Jeg synes endnu at jeg kan se ham for mig, som han sad der og arbejdede.

Hans laa·ng, smedde Fenger gik saa geswindt, aa hans bro·wn Øwn ly·st, bode a Konster aa a Løst te aa praa·t.

”Haar I hõt, te no æ Jens Peters dem O·ng nok flõt hjemfræ? – No e·t. Ja, the Æ wed da no hæjl e·t saa ny·w, om di just æ flõt ino’. Men di fløtter da we·snaak. Di ka jo e·t foligs, sæjs dær. Men hwitter ka gammel aa ong wal de’, naar di ska bow i Huws sammel.

Jow si Æ kam dæ jo faabi i Gur i æ Mæjsle, aa da Æ kam hiel dæhæn, hør Æ jo en Skjændnesen aa en Spetakkel uden Sijstøk. De war jo Jens Peter aa saa dæ hær skjø·n ny’ Swigersøn, dær tow djæ dawle Tørn. Aa no ska Æ saamænd jo hæjl e·t gjø mæ bæjr end som Æ er, – Hæ – Hæ –, Æ gik ræn ue saa’ i Ly’ ibaag we æ Kalgordi·g, for Æ wild jo da slem gjær hø·r, hurn de hær ku spænd aa’. Jens Peter ka jo blyw saa toble li· mæ jæt, wed I nok. Aa en bette Stør ætter æ dæ aller nue Ting we·r ijæn. Saa æ de hiele skam glæmt fræ hans Si·j aa’. Sørn er han jo no engaang en skjønne Jæn.

Men saa i Guer. Da war han da hiel mandhwolm. Si han wild jo, te dæ hær gywt Dætter skuld ta hen aa hjælp æ Sø·ster aa hinne Mand aa lu·g, i Ste’ for aa go dæhjæ·m aa slaa Drant, som han u·trøt sæ. Men

Hans lange, smidige fingre gik så hurtigt, og hans brune øjne lyste, både af kunster og af lyst til at snakke.

”Har I hørt, at nu er Jens Peters de unge nok flyttet hjemmefra? – Nå ikke. Ja te (= såmænd), jeg ved da nu heller ikke så nøje, om de lige er flyttet endnu. Men de flytter da vistnok. De kan jo ikke forliges, siges der. Men hvornår kan gamle og unge vel det, når de skal bo i hus sammen.

Jo se, jeg kom der jo forbi i går i middagslaget (= ved middagstid), og da jeg kom helt derhen, hørte jeg jo et skænderi og et spektakel uden sidestykke. Det var jo Jens Peter og så den her dejlige nye svigersøn, der tog deres daglige tørn. Og nu skal jeg såmænd jo heller ikke gøre mig bedre end jeg er, – hæ – hæ –, jeg gik rent ud sagt i ly bag ved kålgårdsdiget (= havediget), for jeg ville jo da slemt gerne høre, hvordan dette her kunne spænde af. Jens Peter kan jo blive så tosset (= rasende) lige med et, ved I nok. Og lidt efter er der aldrig noget i vejen igen. Så er det hele skam glemt fra hans side. Sådan er han jo nu engang en skønne (= herlig) en.

Men så i går. Da var han da helt stiktosset. Se han ville jo, at den her gifte datter skulle tage hen og hjælpe søsteren og hendes mand med at luge, i stedet for at gå derhjemme og slå drant (= drive), som han udtrykte sig. Men se, det

si de war dæ hær Dætter jo e·t saa gjæ·r o'. Hun we·st jo – a gammel Skaa·, tenker Æ – te hun aller wild fo nue Wærdens Teng for hinne Arber, saa hun betakke sæ jo, som kuns rimle er. Aa te æ Mand holdt mæ hind, tho hwa de er der jo hæjl e·t nøj aa sæj tel. Æ haar for Resten hø·r, te hun er begynd aa ta hen som Graa·ndkok te Baajler, aa hinne Mand fe·sker nok en Graa·nd. Men tho de blywer kaski wal illywl te ledtajte mæ æ Fotjænnest, ka Æ te·nk. Aa de ka den Gammel jo e·t to·l.

Jens Peter han er jo no jengaang en skjønne Kannis, som Æ saa·fa·. Han flywwer jo op i Meldstaa·nd, saa en ajn jæn trowr, te si Lyw haar Ænd. Aa saa æ der jo aller en u·n Blodsdro·b i ham, naar endelig de kommer te æ Stø·k. Aa som no te aa gjø a·jr en Tjænnest, saa æ der jo e·t Maa· te ham, – Æ haa da fot mi Ka·fe der manne Gaa·ng, – nej, de er bare dæ to·ble Send, dæ rænd'er aa' mæ ham i Mældstaa·nd. Men tho hwa, enhver haa jo si·n.

Som no den ajn Daae, da Æ traf ham. Hans Hund – ja I kinner en jo: en bette bro·ge Raldt, – haaj hat i mæ en Par Da·w fa·r, – fæle, bette Raldt – aa de lo Æ ham saa wæ·d, fostaar sæ. Jens Peter war jo da osse hwepgal mæ de sa·m.

var den her datter jo ikke så gær på (= lysten efter). Hun vidste jo – af gammel skade, tænker jeg – at hun aldrig ville få nogen verdens ting for sit arbejde, så hun betakkede sig jo, som kun rimeligt er. Og at hendes mand holdt med hende, det er der jo heller ikke noget at sige til. Jeg har for resten hørt, at hun er begyndt at tage ud som medhjælper for kogekonen til bryllupper, og hendes mand fisker nok en smule. Men (tho) det bliver måske alligevel til temmelig lidt med fortjenesten, kan jeg tænke. Og det kan den gamle jo ikke tåle.

Jens Peter han er jo nu engang en herlig, sær fyr, som jeg sagde før. Han flyver jo op ind imellem, så en anden en tror, at ens liv har ende. Og så er der jo aldrig en ond blodstråbe i ham, når endelig det kommer til stykket. Og som nu til at gøre andre en tjeneste, så er der jo ingen måde med ham, – jeg har da fået min kaffe der mange gange, – nej, det er bare det rasende sind, der render af med ham ind imellem. Men (tho) hvad, enhver har jo sit.

Som nu den anden dag, da jeg traf ham. Hans hund – ja I kender den jo: en lille broget køter, – havde haft fat i mig et par dage før, – en fæl, lille køter – og det lod jeg ham så vide, forstår sig. Jens Peter var jo også hvipgal med det samme.

”Æ Hund æ i si Ræt,” swaar han mæ nok saa stongs. ”Do saat jo li·g sni’ øwwer æ Smæ·rer hæ Sønden, so· Æ. Aa dæ·r wel Æ no jængaang engen Gaang ha’. Si de wed æ Hund. Aa no wed do er osse. Aa gjør do er ti·er, si saa blywwer’e en Politisag.”

”Aah, wel do e·t ræ·nd aa ho·p,” sæjjer Æ saa. Do sku hældsæn nø·de mak dæ kru’s. – Haar do kaski ræn glæmt den haltræs Kroner, do skyller mæ fræ i Fywr. Læ do mæ fo dem. Di rækker laandt te en Bø·d.”

Si de ku han jo e·t ræt sæj nøj tæl.

”Men waa·r do dæ, te do ska e·t fo jæn osse,” sæjjer Æ saa ijæn, ”for blywwer Æ bjædt bare jæn Gaang tæl, saa ska Æ reele wees sørre for bode dæ aa di Hund.”

Si det ku han jo hæjl e·t ræt swaar nøj tæl. Men Æ tenker saammænd te han war saa gal, te han slæt e·t ku kom te U·er. Men tænk Jer saa –. Li·g mæ jæt flywwer han ski tæl aa rywwer en Knap a mi Wæst. – Ja, hwa tøws I. – Æ soe jo sørn ledt epo ham. Aa han so po mæ ijæn. Saa kam han te aa gre·nd. Aa saa gik Æ, for Æ war skam osse li·g weer. No ku han saa blyw staa·nd’en dær, saa læ·ng, han wild mæ mi Knap

”Hunden er i sin ret,” svarede han nok så stikkent (= arrigt). ”Du stak jo lige skråt over kløveren her sydfor, så jeg. Og der vil jeg nu engang ingen gang have. Se det ved hunden. Og nu ved du det også. Og gør du det tiere, se så bliver det en politisag.”

”Åh, vil du ikke rende og hoppe,” siger jeg så. Du skulle ellers nødigt makke dig krus (= hidse dig op). – Har du måske rent glemt de halvtreds kroner, du skylder mig fra i fjor. Lad du mig få dem. De rækker langt til en bøde.”

Se dét kunne han jo ikke rigtig sige noget til.

”Men pas du på, at du ikke skal få en også,” siger jeg så igen, ”for bliver jeg bidt bare en gang til, så skal jeg sandelig sikkert nok sørge for både dig og din hund.”

Se dét kunne han jo heller ikke rigtig svare noget til. Men jeg tænker såmænd at han var så gal, at han slet ikke kunne sige noget som helst. Men tænk jer så –. Lige med et flyver han sgi til at rive en knap af min vest. Ja, hvad mener I. – Jeg så jo sådan lidt på ham. Og han så på mig igen. Så kom han til at grine. Og så gik jeg, for jeg var skam også lige ved det. Nu kunne han så blive stående der, så længe han ville med min knap i sin hånd ...

i hans Haand ... Nej Jens Peter æ no gue nok. Men de er da saa møj en li-de bette Raldt te Hund, han haar. Aa sørn nøj bette Skidt haar jo Tænd som Sy-l. – Æ war tælmæj i mi nueledes Baavser. – Da saa møj en fæle, bette Raldt.

Men hwa war'e no, wi snakker om fa-r. – De kam Æ hiel fræe. – Aa jo the de war jo de i Guer, da Jens Peter aa saa ham dæ hær Svigersøn skjænest om, huwidt Petrine sku go hæn aa lu:g eller e-t. Da war han no hældsens osse godt o-p i æ Wa-nd, ka I trow. Aa Æ stow der jo lissa stæ-l aa from ibaag we mi Bosk aa hø-r hwær jænneste Uer, dæ bløw saae. Tesidst ku di da slet engen Wæjn ko-m, saa toble war di bægge taaw. – Aa Æ gre-n jo, fostaar sæ.

”Æ Dætter æ mijn,” robt Jens Peter, ”aa Æ sæjr, te hun ska te Kræjstens aa lu:g.”

”Æ Kjælling æ mijn. Aa Æ sæjjer, te hun ska e-t te Kræjstens aa lu:g.”

”Jow.”

”Nej.”

”Jow.”

”Nej.”

Nej, Jens Peter er nu god nok. Men det er da så meget en led lille køter, han har. Og sådan noget bitte skidt har jo tænder som syle. – Jeg var endda i mine nogenlunde pæne bukser. – Da så meget en fæl, bitte køter.

Men hvad var det nu, vi snakkede om før. – Det kom jeg helt fra. – Åh jo det var jo det i går, da Jens Peter og så ham den her svigersøn skændtes om, hvorvidt Petrine skulle gå hen og luge eller ikke. Da var han nu ellers også godt oppe i vandene (= meget rasende), kan I tro. Og jeg stod der jo lige så stille og from bag ved min busk og hørte hvert eneste ord, der blev sagt. Til sidst kunne de da slet ingen vegne komme, så rasende var de begge to. – Og jeg grinte jo, forstår sig.

”Datteren er min,” råbte Jens Peter, ”og jeg siger, at hun skal hen til Krestens og luge”.

”Kællingen (= konen) er min. Og jeg siger, at hun ikke skal hen til Krestens at luge.”

”Jo.”

”Nej.”

”Jo.”

”Nej.”

”No for wi si’.”

”Ja, no for wi hulemæ si’.”

”De æ mijn Dætter.”

”De æ mijn Kjælling.”

Aa sørn bløw di we’. Di hujjer aa skre·g aa stjamper i Jowr, aa Band-saa de blaa·nt om dem. Aa Æ grend jo li·fræm hø·t i Mældstaa·nd. Men de hø·r di slæt e·t, saa bandtoble wa di. Men saa li·g mæ jæt kam Jens Peters Kuen u·r fræ jæn aa æ Aa·gdaer. Æ tenker saamænd, te hun haa stajn deri·nd en Stør aa høt o dæ hær Kom te Ræ·t. Hun tald te Ka·fe, ræt som war der aller nue Ting we·r. Hind æ di ski røj for begge tow. Aa si saa fald æ Wind jo mæ de sa·m, aa di lest ind lissaa stæ·l... Aa ledt ætter kam Æ jo osse frem – lissaa stæ·l, fostaar sæ – aa gik ind aa fæk osse mi Ka·fe.

Men si no, da wi snakker om Ka·fe, saa mendner’e mæ for Ræsten om nøj, som Æ høt aa·p te æ Sme’s i Enteguja·s.

Jow si Jens Peter haaj nok wæt en Krom swijren for en Par Awtener sijn. Aa ham aa saa Niels Ajsen – dæ nok osse haaj æ Hommel i æ Øer – war da saa kommen i Følle hjæmaj. Niels Ajsen æ jo guenok

”Nu får vi se.”

”Ja, nu må vi huleme se.”

”Det er min datter.”

”Det er min kælling (= kone).”

Og sådan blev de ved. De hujede og skreg og stampede i jorden, og bandede så det blånede (= røg) om dem. Og jeg grinede jo ligefrem højt ind imellem. Men det hørte de slet ikke, så vildt rasende var de. Men så lige med et kom Jens Peters kone ud fra en af ladedørene. Jeg tror såmænd, at hun har stået derinde en stykke tid og hørt på det her skænderi. Hun kaldte til kaffe, ret som var der aldrig noget i vejen. Hende er de sgi bange for begge to. Og se så lagde vinden sig jo med det samme, og de listede ind ligeså stille ... Og lidt efter kom jeg jo også frem – ligeså stille, forstår sig – og gik ind og fik også min kaffe.

Men se nu, da vi snakker om kaffe, så minder det mig forresten om noget, som jeg hørte oppe hos smedens i forgårs aftes.

Jo se, Jens Peter havde nok været en smule svirende for et par aftener siden. Og ham og så Niels Andersen – der nok også havde humlen i øret (= havde sviret), – var da så kommet til at følges ad hjemad. Niels Andersen er

nøj taalle ier, wed I, men de er da osse en slem taer Kaa·l teli·gmæj, ka I trow. Aa han gik da saa dæ·r aa haa·j hans Spæl a Jens Peter, der snaar war saa gal, te han fløjt, aa snaar saa bewæger, te han ro·l weer. Tesidst bløw'er ham da illiwaller for graa·w. – ”Do er en – – – .” – Nej, huha –, der æ Ba·r teste·, sier Æ, saa Æ kremper mæ wer aa sæ·j, hwa han kaldt Niels Ajsen. Aa Niels Ajsen swaar ham jo liesaa send'e.

”Hwa sæjjer do,” skreg Jens Peter.

”Æ sæjjer, te Æ trowr, te de trækker op te uen Wæjle.”

Saa fæk Nils Ajsen sæ en Lu·sing. Men si de sku Jens Peter jo no illywl e·t ha gjow. For fa·r han saa møj som fæk Ti' te aa draaw hans Aa·nd, lo' han der, osse lissaa laang han war, o æ Jowr, aa Niels Ajsen saat sæ lissaa stæ·l aa rolle te Ræ·t skræws øwwer æ Brøst a ham. Han saa aller en Uer, saad der bare lissaa send'e, aa ledt ætter ga han sæ te aa sjø·ng en Sa·lm.

Jens Peter lo' skam da osse pæ·n stæ·l aa høt oer. – Der war jo snaar hæjl e·t andt aa gjør. – Men da saa dæ hær Forestælling haaj waa·r en Stø·r, aa Niels Ajsen li·g haaj fot begynd o en ny Sa·lm, –

jo godt nok noget forsigtig i det, ved I, men det er da også en slem tør karl tillige med, kan I tro. Og han gik da der og havde sit spil med Jens Peter, der snart var så gal, at han fløjtede, og snart så bevæget, at han græd ved det. Til sidst blev det ham alligevel for groft. – ”Du er en – – – .” – Nej, uha –, der er børn til stede, ser jeg, så jeg krymper mig ved at sige, hvad han kaldte Niels Andersen. Og Niels Andersen svarede ham jo lige så sindigt.

”Hvad siger du,” skreg Jens Peter.

”Jeg siger, at jeg tror, at det trækker op til ondt vejr.”

Så fik Niels Andersen sig en lussing. Men se det skulle Jens Peter jo nu alligevel ikke have gjort. For før han så meget som fik tid til at trække vejret, lå han der, også lige så lang han var, på jorden, og Niels Andersen satte sig lige så stille og roligt til rette skrævs over brystet af ham. Han sagde aldrig et ord, sad der bare lige så sindigt, og lidt efter gav han sig til at synge en salme.

Jens Peter lå skam da også pænt stille og hørte på det. – Der var jo snart heller ikke andet at gøre. – Men da så den her forestilling havde varet et stykke tid, og Niels Andersen lige havde fået begyndt på en ny salme, – den

den fø·st haaj we·s hat ølle Wæs, ætter hwa æ Sme saa· – ja saa war Jens Peter da osse kommen po bæjjer Tanker, lud'er tæl. Aa hans Ga·l war skam osse gon øwwer.

”Wed do, hwa Æ just legger aa kommer i Tanker om, bette Niels,” sæjjer han saa li·g mæ jæt. – Jow, si hwis do no wil følle mæ mæ hjem, saa wil Æ gi æ Ka·fe.”

Aa saa re·st di dem osse op bægge taaw aa fullest nok saa pæ·n aj hjem te Jens Peters.

Ja, bette Folkens. Ka·fe æ no en gue Teng hæ·r i denne Werden.” – Hæ·r gre·nd æ Salmaager, aa wi ajjer grend osse. For der æ jo e·t Maa·g te beslaaen Kaa·l. Aa saa mot Mu·er jo hen i æ Kykken for aa la·w en Tor egstra gue Ka·fe te wos hwæjæn.

første havde vist haft elleve vers, efter hvad smeden sagde – ja så var Jens Peter da også kommet på bedre tanker, lod det til. Og hans vrede var skam også gået over.

”Ved du, hvad jeg lige ligger og kommer i tanker om, bitte Niels,” siger han så lige med et. – ”Jo, se hvis du nu vil følge med mig hjem, så vil jeg give kaffen.”

Og så rejste de sig også op begge to og fulgte nok så pænt ad hjem til Jens Peters.

”Ja, bitte folkens. Kaffe er nu en god ting her i denne verden.” – Her grinede sadelmageren, og vi andre grinede også. For der er jo ikke magen til beslagen (= fiffig) fyr. Og så måtte mor jo ud i køkkenet for at lave en tår ekstra god kaffe til os alle.